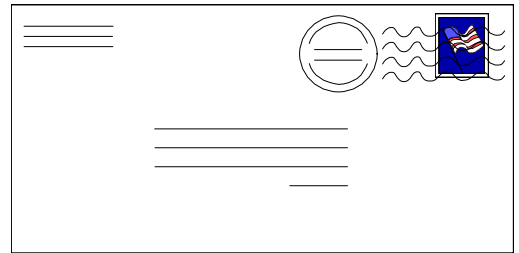

BIJZONDERE POST :

Aflevering 39

Door Daan Koelewijn

PORTVRIJE - POST

Portvrije post is post die ongefrankeerd mag worden verzonden

Wie genieten portvrijdom?

Voor particulieren, overheids- en andere instanties bestaat onder bepaalde voorwaarden portvrijdom.

Poststukken met schriftelijke aanduiding ter zake of voorzien van een tekst, een voordruk, een stempel, een etiket, een vignet enzovoort worden zonder port te berekenen of door middel van betaling vooraf, bij de geadresseerden bezorgd. Dit systeem had in de zeventiende, achttiende- en negentiende eeuw een zodanig onaanvaardbare omvang aangenomen, dat het bijvoorbeeld in Duitsland door wetten moest worden ingeperkt, teneinde de postdienst te beschermen. De inwoners van Andorra genieten tot op de dag van vandaag portvrijdom voor hun binnenlandse post. Ook in Groenland kent men een dergelijke regeling.

Wanneer begon men ermee?

De eerste duidelijke vermelding van frankeervrijheid vinden we in een decreet uit 1652 van de Britse Staatsraad tijdens de regering van Cromwell. Brieven van en aan parlementsleden en bepaalde overheidsdienaren konden kosteloos per post worden verzonden. Deze officiële stukken moesten aan de voorzijde worden voorzien van de tekst: "Voor de Dienst van het Gemenebest".

Oudste portvrijdomstempels

Het eerste poststempel dat aangaf dat er sprake was van portvrijdom werd in 1672 aangebracht op regeringscorrespondentie in Parijs. De tekst van dit stempel zonder kast luidde: AFFRANCHI PAR ETAT (gefrankeerd door de Staat). Het werd aangebracht in zwart of rood. In 1744 werd de stempeltekst vervangen door AFFAIRE DU ROY.

Portvrijdomzegels uit Zuid-Australië

Tussen 1868 en 1874 werden gewone Zuid-Australische frankeerzegels ten behoeve van wel 54 overheidsinstanties voorzien van een opdruk, welke portvrijdom verschafte. De letteropdrukken in zwart, blauw of rood, gaven aan voor welke instantie de portvrijdom gold. Enige voorbeelden zijn: A (Architect), B.G. (Botanic Garden-botanische tuin), C.S. (Chief Secretary-eerste secre-

taris), G.T. (Goolwa Tramway), L.A. (Lunatic Asylum-krankzinnigengesticht), P.A. (Protector of Aborigines-beschermer van inboorlingen) en W (Waterworks).

Portvrijdomzegels werden ook uitgegeven in Spanje ten behoeve van volksvertegenwoordigers. In 1916 ontvingen Spaanse parlementsleden portvrijdomzegels (afb. 1 en 2). Deze zegels worden ook wel afgevaardigdenzegels genoemd. Verder zijn mij dergelijke zegels bekend uit Portugal ten behoeve van het Rode Kruis en andere charitatieve instellingen. In 1945 verleende men zelfs portvrijdom aan de organisatoren van een internationale postzegeltonoonstelling.

Afb. 1 en 2 Portvrijdom zegels

Ook VIP's genoten portvrijdom

Portvrijdom genoten bijvoorbeeld regerende vorsten en hun medewerkers. De van hen afkomstige zendingen dienden door een handtekening herkenbaar te zijn. In een aantal Zuid-Amerikaanse landen werd, via bilaterale overeenkomsten, de diplomatieke post portvrij gemaakt.

Een bijzondere VIP komen we aan het eind van de negentiende eeuw in Spanje tegen. Mario Pardo de Figueroa werd benoemd tot

ere-postbode met het recht van portvrijdom. Hij kreeg een speciaal stempel en een gala-uniform.

Soms behoeften schrijvers geen port te betalen

Ook de Duitse dichter Goethe had van de Thurn und Taxis-post portvrijdom gekregen; hij moest zijn brieven met zwarte zegellak, voorzien van zijn zegelafdruk, sluiten.

In 1869 kreeg de Spaanse auteur D. Diego Castell van de posterijen in zijn land toestemming om zijn boek *Cartilla Postal de España* (de Spaanse briefkaart) portvrij te verzenden met een speciaal zegel. Hetzelfde overkwam Antonio Fernandez Duro.

Afb. 3 Portvrijdom-
zegel

Van juli tot december 1881 kreeg hij een portvrijdomzegel om zijn "Historische Verhandeling over de Spaanse Postzegels" te versturen (afb.3).

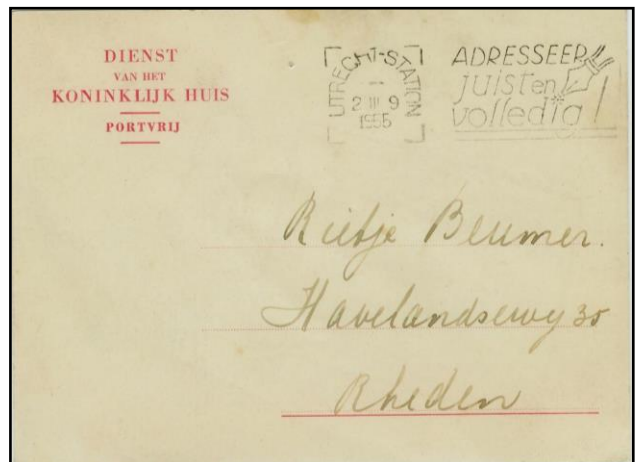
De Roemeense Ir. Visorianu mocht in 1934 zijn posthistorisch werk dat hij ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de Roemeense postzegel schreef, portvrij verzenden met een eigen zegel.

Afb. 4

Afb. 5

Afb. 5a

Nederlands Koninklijk Huis

Tot en met het jaar 1971 kon alle correspondentie van en aan het Nederlandse Koninklijk Huis portvrij worden verzonden (afb. 4, 5 en 5a). Voor aangetekende en expresse brieven moest het recht wel in postzegels worden voldaan. In verband met een nieuwe financiële regeling tussen het Koninklijk Huis en het Rijk is deze portvrijdom met ingang van 1 januari 1972 komen te vervallen.

Kerk

Ook bepaalde kerkelijke instanties genoten in het verleden portvrijdom, zoals de Kerkelijke Staat (Vaticaan) en afgeleide instellingen. In Nederland kenden de Kerkgenootschappen een portvrijdom. Deze regeling werd beëindigd op 1 januari 1994.

Thematische toepassing van portvrijdom

Als u het bovenstaande verhaal aandachtig hebt gelezen, zult u ongetwijfeld al een heleboel thema's weten, waarin deze postvorm past. Veel overheidsinstellingen genieten of genoten portvrijdom. Op deze dienstenvellen staat naast het woord Dienst ook dikwijls de naam van de instelling of het ministerie. Die naam vormt een wezenlijk onderdeel van het poststuk. Daaraan ontleent het de portvrijdom. Thematisch kan die naam vaak goed worden gebruikt. Ook duidt de naam van de afzender soms op het recht van portvrijdom. In dat geval mag (bij uitzondering) de naam van die afzender thematisch worden gebruikt. ■